

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

28ste JAARGANG, NUMMER 6, JUNI 1992

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:

Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

EEN HETE DUITSE MEIMAAND OF EEN DUITSE KOUDE DOUCHE?

In de loop van de avond van donderdag 7 mei werden, na moeizaam onderhandelen, de bonden van het Westduitse overheidsperoneel en de onderhandelaars die optraden namens de bondsregering, de regeringen van de deelstaten en de gemeentebesturen, het eens over een kompromis dat een einde moest maken aan de langste na-oorlogse staking van ambtenaren, vuilnismannen, treinbestuurders, brandweerlieden, buschauffeurs en brievenbestellers die de Bondsrepubliek ooit heeft gekend. Zowel de woordvoerders van de ene als die van de andere partij verklaarden, dat ze een overwinning hadden behaald. In werkelijkheid waren noch de werkgevers, noch de vakorganisaties de verliezers, maar de arbeiders.

Op de genoemde avond zaten sommigen van hen in een klein zaaltje vol spanning voor een tv-toestel te wachten op het resultaat van het overleg, dat, zo was aangekondigd, nog voor het weekeinde tot opheffing van de staking zou leiden. Toen een nieuwslezer bekend maakte wat er uit de bus was gekomen, viel er sekondenlang een diepe stilte. Vervolgens barstten van alle kanten kreten van verontwaardiging los. Zo mager vond men datgene waarmee de onderhandelaars „namens hen” akkoord waren gegaan, dat terstond het woord „verraad” viel. Over Monika Wulf-Mathies, de voorzitter van de grootste vakbond ÖTV (Öffentliche Dienste, Transport und Verkehr), die twee weken lang bewierookt en door de achterban de hemel in was geprezen, werd geen goed woord meer gehoord. Enkelen uitten er zonder omwegen hun twijfel over of de vereiste helft van de leden wel akkoord zou gaan met de cao die door de bestuurders was aanvaard.

Die twijfel was alleszins gerechtvaardigd. Op het hoofdkwartier van de bond kwam de volgende dag reeds een groot aantal boze reacties binnen. Op tal van plaatsen in de bondsrepubliek werden spontane protestvergaderingen belegd. Dat aan de oproep van de vakbonden om vrijdagmorgen 8 mei direkt de stakingen op te schorten praktisch overal gevolg werd gegeven, zoals de korrespondent van *NRC/Handelsblad* op 9 mei 1992 berichtte, klopte niet met de feiten. In de stad Ersaunschweig werden de bestuurders die werkhervatting bepleitten door de stakende chauffeurs van de stadsbussen uitgejouwd en ze mochten achteraf blij zijn dat ze geen pak slaag opliepen, zoals de schrijver van deze regels telefonisch werd meegedeeld. De chauffeurs zetten hun staking voort. En wat daar gebeurde stond bepaald niet op zichzelf.

Natuurlijk is het zowel begrijpelijk als verkeerd dat de onderhandelaars van de ÖTV van „verraad” werden beschuldigd. Het is de functie van de vakbeweging te bemiddelen tussen kapitaal en arbeid, met de nadruk op b e m i d d e l e n. Vakbonden voeren onderhandelingen om de prijs van de arbeidskracht in overeenstemming te brengen met de op dat moment gegeven omstandigheden van zowel de kopers als de verkopers ervan. Bij voorbaat weten zij, dat -- zoals steeds bij loven en bieden -- hetgeen zij vragen méér is dan er uiteindelijk zal worden gegeven, zo goed als de tegenpartij weet dat wat er geboden wordt minder is. Toen een Duitse televisieverslaggever aan mevrouw Wulf-Mathies vroeg of het niet wat overdreven en fantastisch was om een loonsverhoging van 9,5 procent te eisen, liet zij daaromtrent geen misverstand bestaan. „Men moet” antwoordde zij, „zo hoog mogelijke eisen stellen als men van de tegenpartij meer los wil peuteren dan dat waartoe zij in het begin bereid schijnt.”

Haar antwoord liet aan duidelijkheid niets te wensen over: de ÖTV zou, zo kon men er uit afleiden, bepaald niet aan die 9,5 procent blijven vasthouden als de werkgevers maar met een redelijker bod dan door de minister Seiters van binnenlandse zaken voorgestelde 4,8 procent kwamen. De ÖTV had dat inmiddels nog voor het begin van de staking ook al laten blijken. Toen op een gegeven moment de cao-onderhandelingen vastliepen werd een poging ondernomen door middel van arbitrage uit de impasse te raken. Walter Krause, een van de twee arbiters, en wel die door de vakbond was aangewezen, had, voor zover valt na te gaan op verzoek van Monika Wulf-Mathies, in een hotel in Auerbach een gesprek met haar. Na afloop daarvan maakte hij zijn standpunt bekend: er zou vanaf 1 april 5,4 procent meer loon moeten worden gegeven, een extra bedrag van 500 Mark zou moeten worden uitbetaald over het eerste kwartaal en het vakantiegeld zou met 100 Mark moeten worden verhoogd.

Dit arbitragevoorstel, waarmee de voorzitter van de ÖTV en de onderhandelaars zich verenigen konden, week af van hetgeen eerder dezelfde dag was voorgesteld door oud-minister Fritz Zimmermann, de andere arbiter, die door de werkgevers was aangewezen. Zijn voorstel behelsde 5 procent loonsverhoging. Door het voorstel van Krause werd hij voor een voldongen feit geplaatst en hij reageerde woedend. Als men sommige Duitse bladen mag geloven, dan heeft hij na een telefoontje met bondskanselier Kohl, de onderhandelaars van de werkgevers geadviseerd het door de bonden aanvaarde arbitragevoorstel te verwerpen. Dat, ofschoon hij zelf zich volstrekt niets gelegen had laten liggen aan het standpunt van Kohl dat het percentage van de loonstijging niet meer dan een 4 voor de komma mocht hebben vanwege de financiële consequenties.

Uit het bovenstaande volgt, dat het bod van Zimmermann, dat ongetwijfeld niet zonder overleg met de werkgevers werd gedaan, en het bod van Krause, dat de bonden bereid bleken te aanvaarden, slechts 0,4 procent van elkaar verschilden. Daarom verwachtte men, dat de onderhandelaars het wel met elkaar eens zouden worden. Toen dat niet het geval bleek verweten zij elkaar over en weer „een onnodig harde opstelling”.

Wat de werkgevers betreft: die vormden geen gesloten front en er kon met sommigen wel degelijk zaken worden gedaan. Begin mei -- er werd toen al ruim een week gestaakt met de oorspronkelijke eis van 9,5 procent -- gingen de ÖTV en de tramweg- en elektriciteitsmaatschappij van de stad Aken akkoord met een nieuwe cao, die voorzag in een loonsverhoging van 5,8 procent. De vakbond toonde zich daar, aldus de *Süddeutsche Zeitung*, zeer tevreden over, omdat de verhoging „duidelijk meer bedroeg” dan was voorgesteld door Krause. Van een star vasthouden aan het gebodene en gevraagde was bij geen der partijen sprake.

Waarom heeft ÖTV eind april, na het mislukken van de arbitrage, het onderhandelen

niet voortgezet en een staking uitgeroepen die, als men de media geloven wil, het openbare leven in Westduitsland en in het westelijk deel van Berlijn volledig lam legde? Omdat, luidt het antwoord, de bond onder een zo sterke druk van de leden kwam te staan, dat hij niet anders kon. Dat Monika Wulf-Mathies het bod van de arbiter Krause namens de organisatie „aanvaardbaar” noemde wekte onmiddellijk grote onrust bij de achterban. De distriktbestuurders lieten het bondsbureau in Stuttgart weten, dat er sprake was van een „explosieve stemming” omdat er, met de woorden van Klaus Orth uit Nordrhein-Westfalen, „op veel meer dan 5,4 procent was gerekend”.

Hoe explosief de stemming was, en hoe sterk wel de druk, valt hieruit af te leiden, dat een groot deel van de achterban ook een loonsverhoging van 9,5 procent nog te weinig achtte. In maar liefst tien van de twaalf ÖTV-distrikten werd meer verlangd. Dat bondsmi-nister Möllemann van economische zaken en bondsmi-nister Waigel van financiën dag-in, dag-uit op matiging en spaarzaamheid aandrongen maakte geen enkele indruk. Waarom zou het overheidspersoneel de buikriem aansnoeren als kanselier Kohl het nodig vond om een dienstauto van 420.000 Mark te bestellen? Dat hij, in een poging op het laatste mo-ment de dreigende staking af te wenden, aankondigde dat het salaris van de ministers met vijf procent zou worden verlaagd had al evenmin effect; al helemaal niet toen, door het verzet van de ministers, van die verlaging niets terecht bleek te komen. Maar hoe dit alles ook zij, het was niet de bond die strijd wenste, het waren de leden.

Ter gelegenheid van de 1ste mei hield Monika Wulf-Mathies in Kiel een schijnbaar vurige rede, waarin zij o.a. (terecht) de sociaaldemokratie verweet aan de kant van de werkgevers te staan. Naar aanleiding van die toespraak schreef de *Süddeutsche Zeitung* dat zij „de klassenstrijd” predikte. Het tegendeel was waar. De voorzitter van de op één na grootste westduitse vakbond, op en top een managertype, ooit voorlichtster van het ministerie van economische zaken in Bonn en vervolgens stafmedewerkster van de bonds-kanselarij, in 1976 in het bestuur van de ÖTV gekozen en in 1980 met een jaarsalaris van 165.000 Mark de opvolgster van voorzitter Kluncker geworden, speelde de rol van mili-tante stakingsleidster alleen maar om greep op de achterban te houden.

Greep op de achterban had de ÖTV-top inderdaad zolang Monika de indruk wekte keihard te onderhandelen en geen genoegen met „kruimels” te zullen nemen. De staking, of liever gezegd de stakingen van het overheidspersoneel, die op 24 april bij de post be-gonnen, werden zorgvuldig van bovenaf gedirigeerd volgens een strak schema. Er waren op verschillende tijdstippen verschillende aantallen stakers, aantallen die kleiner waren dan het aantal dat zich tot staken bereid verklaarde. Herbert Mai, voorzitter van het dis-trikt Hessen van de ÖTV, vertelde een redakteur van de *Süddeutsche Zeitung*: „Er wilden meer mensen staken dan moesten. Maar door de bank genomen is het gelukt volgens de geplande strategie te werk te gaan.”

Niets is minder waar dan dat die geplande strategie, zoals sommige kranten schreven, in het westen van de Bondsrepubliek een „hete maand mei” veroorzaakt heeft. Een „wurggreep” — het woord stamt van *NRC/Handelsblad* — paste Monika niet toe en het-zelfde dagblad konstateerde begin mei, dat er „van een ontregeling van het dagelijks leven (. . .) geen sprake was (. . .) . Zelfs niet in Berlijn.” Daar heerste „grote drukte, maar geen chaos.” De blokkade van het vliegveld Frankfurt — de scherpste aktie genoemd — was niet meer dan een gebaar. Zij zou, zo was tevoren aangekondigd, niet langer dan een etmaal duren.

Op maandag 4 mei toonde de voorzitter van de ÖTV zich bereid tot een kompromis. Er viel volgens haar te spreken over een loonsverhoging, die voor de hoogste inkomens kleiner zou zijn opdat de lagere lonen zouden kunnen worden opgetrokken. Op 7 mei is

er uiteindelijk een dergelijk kompromis tot stand gekomen: de lagere en middelbare inkomens zullen met terugwerkende kracht van 1 mei af met 5,4 procent worden verhoogd; voor de hogere inkomens geldt dezelfde verhoging van 5,4 procent vanaf 1 juni. Personeesleden met lagere of middelbare inkomens krijgen éénmalig een nominaal bedrag tussen 750 en 600 Mark, alsmede 200 Mark extra vakantiegeld.

Monika Wulf-Mathies vond dat zij „gewonnen” had. De achterban dacht daar heel anders over. Voor de werkgevers was er geen hete mei geweest, voor de werknemers was er wél een koude douche. Het uiterst povere resultaat, dat nauwelijks afweek van het arbitragebod dat eerst aanvaard werd, maar daarna altijd te laag of zelfs véél te laag werd genoemd, lokte ernstige kritiek uit en wekte ergernis en hevige woede. Zelfs een man als graaf Von Schwerin, een lid van de christen-democratische CDU en voorzitter van de ondernemingsraad van het openbaar vervoer in de stad Duisburg, konstateerde: „Dit resultaat is niet aanvaardbaar; de mensen voelen zich belazerd.”

Op het moment dat we deze regels schrijven is het vervolg van de geschiedenis nog onbekend, moet het laatste bedrijf van het drama nog beginnen. Het doek zal ervoor opgaan op het moment dat bekend is of de achterban van de bonden zich al dan niet met het gesloten akkoord verenigen kan. De kans op een afwijzing daarvan wordt allesbehalve gering geacht. Mocht het daartoe komen, dan dienen de onderhandelaars zich opnieuw aan tafel te zetten. Zo niet dan bestaat er een goede mogelijkheid dat het voorbeeld van de buschauffeurs in Braunschweig door grote delen van het overheidsperoneel zal worden gevolgd.

De Bondsrepubliek beleefde weliswaar geen hete mei, maar er bestaat wel grote kans dat haar een hete zomer wacht. Dit mede omdat de werknemers in andere bedrijfstakken, waarin nog cao's moeten worden afgesloten, uiteraard geen genoegen zullen nemen met een kleinere loonsverhoging dan die welke in het kompromis tussen overheid en ambtenaren overeengekomen werd. Reeds is, omdat de werkgevers die vooralsnog weigeren toe te kennen, de dreiging van een staking in de staalindustrie zeer reëel geworden.

Mocht het daartoe inderdaad komen, dan verwachten wij dat de vakbond *I.G. Metall* op soortgelijke wijze zal optreden als de ÖTV. I.G. Metall-voorzitter Franz Steinkühler heeft inmiddels al even radicale geluiden laten horen en even ‚vurige’ toespraken gehouden als Monika Wulf-Mathies. Men kan er moeilijk een andere betekenis aan hechten dan aan de toespraken van haar. De I.G. Metall is de grootste westduitse vakbond en er is Steinkühler zo mogelijk nog meer aan gelegen zijn greep op de arbeiders te bewaren. In het verleden heeft hij zich een meester getoond in het (achter de rug van de arbeiders) aanvaarden van compromissen die hij luidkeels beloofde nooit te zullen sluiten.

Wat er in een dergelijk geval te gebeuren staat valt moeilijk te voorspellen. Maar ‚wilde’ stakingen zijn niet puur denkbeeldig. We leven tenslotte in de jaren '90 en daarin heerst een ander klimaat dan in het verleden. Wij zullen op de ontwikkelingen terug komen.

— o —

EN HOE NU VERDER, MONIKA?

Sinds het bovenstaand artikel werd geschreven hebben de dingen zich zó ontwikkeld, als diverse realisten in de top van de vakbond ÖTV al vreesden en waar een stroom van woedende reacties uit de achterban al duidelijk op wees. Om de goedkeuring van de leden te verwerven diende bij de stemming over het miserabele kompromis minstens de helft,

oftewel 50 procent van de leden zich akkoord te verklaren. Maar het waren er niet meer dan 44 procent. De meerderheid van de achterban bleek zich niet met het gesloten akkoord te kunnen verenigen. De vakbondsleiding kwam dientengevolge in een weinig benijdenswaardige positie te verkeren.

„Wij hebben”, verklaarde voorzitter Monika Wulf-Mathies, „onze achterban volkomen verkeerd beoordeeld.” Wat zij met die woorden bedoelde kwam natuurlijk hierop neer, dat zij de mogelijkheid, die achterban te manipuleren en naar haar hand te zetten, schromelijk had overschat.

In een speciale uitzending op het tweede Duitse televisienet schetste zij, beknopt maar korrekt, de situatie als volgt:

- 1) de leden gaan niet akkoord met de door de onderhandelaars overeengekomen gemiddelde loonsverbetering van 5,4 procent;
- 2) de bond heeft, eer de uitslag van de stemming bekend was, de staking opgeheven. Een nieuwe staking is onmogelijk omdat er 56 procent van de leden tegen het akkoord is en een staking alleen maar kan worden uitgeroepen als 75 procent dat wenst;
- 3) er behoeft niet aan te worden getwijfeld, dat er beslist niet meer te berieken valt dan wat er bereikt is; het is niet alleen zo, dat de bond geen nieuwe staking kan uitroepen, een nieuwe staking heeft ook geen enkele zin.

Twee tv-verslaggevers voelden haar aan de tand. „En hoe moet het nu verder, Monika?”, vroegen zij. „We gaan ons bezinnen en zoeken een oplossing. Op 25 mei zullen we ons definitief uitspreken na raadpleging van de leden”, verklaarde zij. De verslaggevers stelden zich daarmee niet tevreden. „Is het niet zo”, wilden zij weten, „dat die periode tussen nu en de 25ste mei alleen maar is ingelast om de mensen stoom te laten afblazen en is het niet zo, dat u er op rekent, dat er dan wel meer dan nu in het eenmaal gesloten akkoord zullen berusten?” „Nee”, zei Monika, maar haar beide interviewers bleken allerm minst overtuigd.

„Hebt u de uitslag van deze stemming niet aan u zelf te wijten doordat u veel te hoge verwachtingen hebt gewekt?”

„Nee”, zei Monika. „U moet tenslotte bedenken, dat het kompromis wel duidelijk beter is uitgevallen dan het arbitragebod en met name voor de lager bezoldigden méér biedt dan 5,4 procent, die slechts een gemiddelde zijn. Het kompromis is, wel beschouwd, voordelig voor de grote massa van het lagere personeel.”

De verslaggevers: „O ja? Maar juist het lagere personeel heeft in grote massa tegen het akkoord gestemd.”

Mevrouw Wulf-Mathies: „Dat vind ik juist zo onbegrijpelijk.”

De verzekering dat de bond werkelijk een „goed resultaat” zou hebben behaald, wekte bij de verslaggevers kennelijk ongeloof: „De werkgevers betogen, dat het hun juist alle redenen tot tevredenheid geeft.”

Mevrouw Wulf-Mathies: „Dat is een truc van de werkgevers. Daarmee willen ze een voor hen gunstige stemming kweken.”

De verslaggevers: „En hoe kunnen wij weten of uw woorden niet bedoeld zijn om ondanks alles een gunstige stemming bij uw achterban te kweken? Hoe kunnen wij weten of u niet een truc toepast?”

„Dat doe ik niet”, zei de ÖTV-voorzitter. Maar enige argumenten, enig bewijs daarvoor voerde zij niet aan.

De verslaggevers: „Als het zo gesteld is als u zoëven hebt geschetst: geen meerderheid voor het kompromis, geen meerderheid voor een nieuwe staking en verder volstrekt geen

mogelijkheid om meer uit het vuur te slepen, dan liggen de dingen toch vast? Dan zijn er toch geen tien dagen voor bezinning nodig? Dan kunnen wij toch onmogelijk een andere indruk krijgen, dan dat het om stoom afblazen gaat? De achterban stoom laten afblazen is voor de bond toch het enige wat erop zit?"

De ÖTV-voorzitster zei niet ja en ze zei niet nee. Ze bleef er, met grote behoedzaamheid en uiterst voorzichtig formulerend, omheen praten.

Eerder in deze speciale uitzending werd iemand uit de achterban geïnterviewd. Naar zijn mening zou er bepaald wel meer uit de bus zijn gekomen als de onderhandelaars voet bij stuk hadden gehouden en de staking nog een dag of wat langer zou hebben geduurd: „In ieder geval is het zó”, zei hij, „dat ik voortaan in Monika Wulf-Mathies geen enkel vertrouwen meer heb. En ik ben beslist de enige niet.

— o —

EEN RONDUIT SLECHT BOEK OVER DE NEDERLANDSE SOCIAALDEMOKRATIE

In een betrekkelijk kort tijdsbestek zijn er, zoals onze lezers weten, maar liefst vier studies verschenen over de Nederlandse sociaaldemokratie in het algemeen en over de vooroorlogse SDAP in het bijzonder. Aan dat viertal is zeer onlangs een vijfde toegevoegd, die bij de eerder verschenen werken bijzonder pover afsteekt. Pover niet alleen vanwege de naar verhouding uiterst geringe omvang van nauwelijks meer dan 125 bladzijden, maar pover ook vanwege de gebrekkige, van tegenstrijdigheden en feitelijke onuistheden wemende inhoud en een weinig indrukwekkende literatuuropgave.

Het boek, dat wij niet aarzelen ronduit slecht te noemen, is getiteld *Tussen dogma en werkelijkheid*. De schrijver ervan betoogt dat de SDAP in de jaren tussen de beide wereldoorlogen (en ook daarvoor al) in een sociaal isolement verkeerde en poogt antwoord te geven op de vraag hoe of dat komt. Het is een academisch proefschrift waarmee de historicus Joh. S. Wijne aan de Leide universiteit de doctorstitel verwierf.

Twee serieuze Nederlandse dagbladen, *De Volkskrant* en *NRC/Handelsblad*, hebben er bij de verschijning uitvoerige besprekingen aan gewijd. In beide kranten werd het geschrift zéér ongunstig beoordeeld. Wetenschappelijke waarde werd er in feite niet aan toegekend. Een van de recensenten sprak er zijn verbazing over uit, dat het blijkbaar mogelijk is op zoiets te promoveren. Die verbazing verwondert ons niet, maar wij willen hier alleen maar aan de hand van enkele beweringen van de schrijver, laten zien hoezeer hij nu eens zichzelf tegenspreekt, dan weer naar onze mening de plank heeft misgeslagen. Een oordeel over zijn wetenschappelijk niveau willen wij vervolgens aan anderen over laten.

De titel van zijn boek heeft Wijne goed gekozen, want het is de vlag die zijn lading dekt. Hij wil namelijk aantonen, dat het zogenaamde, nauwelijks nader omschreven „isolement” waarin volgens hem de SDAP verkeerde en tot op heden de PvdA verkeert, te wijten zou zijn aan een „dogmatische ideologie” waarmee men die partijen bleef en blijft vereenzelvigen, doordat — zegt hij — zij zich er nimmer geheel en al van hebben kunnen losmaken. De „ideologie” waarvan hij spreekt is natuurlijk het „marxisme”, wel te verstaan het „marxisme” zoals hij het interpreteert, een „marxisme” dat weinig of niets

te maken heeft met de opvattingen van Marx, waarvan noch de SDAP, noch later de PvdA, zich behoefde los te maken, aangezien die opvattingen slechts schijnbaar, maar in feite nimmer werden gedeeld.

In zijn *Inleiding* schrijft Wijne, dat de SDAP een gestadige groei verwachtte omdat „volgens de marxistische leer een toenemende ‚Verelendung‘ het klassebewustzijn van de arbeiders zou versterken, waardoor zij zich als vanzelf zouden aansluiten bij de partij die toen nog principieel de klassenstrijd voerde . . . ” Dat het marxisme geen „leer” is, dat de ‚Verelendung‘ zoals hij haar opvat werd aangehangen door de klassieke burgerlijke economie en door (de rijpere) Marx bestreden werd, dat de SDAP géén klassenstrijd voerde (en als partij ook niet voeren kón, omdat de klassenstrijd niet door een partij maar door een klasse wordt gevoerd), dat die SDAP niet voor het socialisme streed, maar — anders dan zij zichzelf verstond — voor de b u r g e r l i j k e emancipatie van de arbeiders . . . , aan dat alles heeft Wijne niet de minste boodschap.

Hij is er zich wel van bewust dat hier voetangels en klemmen liggen, maar — schrijft hij — „de vraag of er van socialisme bij de SDAP sprake was (. . .) komt in deze studie niet aan de orde” omdat „zowel door de leden als door haar tegenstanders de SDAP als een socialistische partij werd beschouwd.” Met andere woorden, het eigenlijke probleem waar alles om draait lost Wijne op door het letterlijk op te lossen: in het niets! Door de bril die hij opzette viel het burgerlijk karakter van de SDAP niet te zien. Derhalve behoefde hij daarmee geen rekening te houden toen hij zich met haar problemen ging bezig houden.

Overigens komt het ons voor, dat Wijne tijdens het schrijven van het proefschrift zijn bril af en toe heeft afgezet. Dat althans moet de oorzaak zijn van de diverse tegenstrijdigheden waarop men bij het lezen stuit. Om slechts de opvallendste daarvan te noemen: hoewel hij voortdurend spreekt over het „marxisme” van de SDAP en daaruit al haar moeilijkheden afleidt, verklaart hij op blz. 17 en 18 dat deze partij „na de breuk op het Deventer kongres en” na aanvaarding van „het nieuwe (Leidse) beginselprogramma van 1912” (. . .) niet meer marxistisch” (was). Het feit dat zij het eerder al niet was laten wij nu rusten. Ook wie dit anders ziet dan wij, zal zich toch afvragen waarom dan in de jaren ’20 en ’30 het marxisme nog moest worden afgezworen. Er waren, zo antwoordt Wijne daarop klakkeloos, nog resten van het „marxistisch erfgoed” zonder zich rekenschap te geven, dat de SDAP niet tot de „erfgenamen” van Marx’ gedachtengoed behoorde.

Wijne’s kijk op de problemen van de voormalige SDAP komt overeen met zijn kijk op de problemen van de na-oorlogse PvdA. Dat de ‚doorbraak’ is uitgebleven verklaart hij op deze wijze, dat de PvdA in wezen de SDAP zou zijn. Wij zien het veeleer zó, dat de SDAP in wezen de PvdA was, een progressieve ‚volkspartij’ die er voor ijverde het menselijk deel van de kapitalistische machinerie zo geschikt mogelijk te maken voor zijn functie en taak in het produktieproces.

Hierboven hebben wij de literatuuropgave van de heer Wijne weinig indrukwekkend genoemd. Wij vinden inderdaad zijn bronnenmateriaal gebrekkig en bovendien bijzonder eenzijdig. Notulen en verslagen van partijraadsvergaderingen en kongressen (van de SDAP) vormen er de hoofdschotel van. Dat geeft Wijne wel toe. Maar, zegt hij (op blz. 20), „dáár werd (. . .) vastgesteld wat de partij onder socialisme verstond; daar werd bij meerderheid van stemmen de ware leer (. . .) vastgelegd.” Kennelijk maakte dat volgens hem het raadplegen van andere bronnen onbelangrijk, om niet te zeggen overbodig. De heer Wijne hoort kennelijk tot diegenen die — om hier een woord van Marx aan te halen — anders dan de eerste beste winkelier, die zeer wel weet te onderscheiden tussen wat iemand voor-geeft te zijn en wat hij werkelijk is, historische personen of partijen op hun woord gelooft

en uit dien hoofde voetstoots aanneemt hetgeen zij omtrent zichzelf beweren.

Alle merkwaardige of, gelet op zijn bril, juist zeer verklaarbare ontsporingen van de heer Wijne te signaleren zou vele malen meer ruimte vergen dan ons ter beschikking staat. Laat ons ermee volstaan op enkele te wijzen die wij voor zijn oppervlakkigheid typerend achte.

In het eerste hoofdstuk kan men lezen, dat (tegen het eind van de 18e eeuw) het Engelse „platteland leegliep doordat landarbeiders en andere paupers werk dachten te vinden in het nieuwe (kapitalistische) produktieproces.” Die beschrijving wijkt wel bijzonder sterk af van de bittere werkelijkheid, dat de kleine zelfstandige agrarische en ambachtelijke producenten, o.a. door hen van hun stuk land te verdrijven, *m e t o p z e t* tot paupers werden gemaakt en in „armhuizen” werden gestopt die zo treurig en akelig waren, dat ze de voorkeur gaven aan de hongerlonen in de nieuwbakken industrie.

In hetzelfde hoofdstuk wordt Marx — een man notabene die zich met bijtende scherpte tegen iedere ideologie en tegen elke vorm van heilsverwachting keerde — afgeschilderd als een ideoloog en als iemand die geloofde aan de komst van een ideale samenleving. In verband daarmee spreekt Wijne in het slothoofdstuk, waarin hij zijn konklusies samenvat, over de toekomstige maatschappij als „het Nieuwe Jeruzalem” dat verder weg bleek te liggen dan men had gedacht.

Eveneens in het slothoofdstuk betoogt Wijne, dat de SDAP zich in een ‚isolement’ bevond, doordat zij de bestaande samenleving als kapitalistisch en burgerlijk „en dus als vijandig” beschouwde. Of de SDAP inderdaad aldus de wereld opvatte valt te betwijfelen, vooral ook in het licht hiervan, dat in „het vijandelijke kamp” de bestaande maatschappij door filosofen en ekonomen eveneens als kapitalistisch en burgerlijk werd gekarakteriseerd.

Het tweede hoofdstuk, gewijd aan de agrarische politiek der SDAP, munt uit door een ontstellende onduidelijkheid doordat Wijne praktisch geen onderscheid weet te maken tussen boeren en landarbeiders en daarmee de weg verspert naar ook maar enig wezenlijk begrip voor haar toenmalige positie. Waarom men in de beginjaren van de partij juist in het niet-industriële Friesland en Groningen de meesten van haar kiezers kon vinden blijft aldus een diep bewaard geheim.

Dat (blz. 119) de burgerlijke democratie pas tegen het midden van de jaren '30 werd aanvaard, is een bewering die met de waarheid op gespannen voet staat. Wijne had beter kunnen weten en bij zorgvuldige — of laten we zeggen zorgvuldiger — lezing van bijvoorbeeld Troelstra's „Gedenkschriften” waarin de auteur daarvan zich al op een van de eerste bladzijden liever ‚demokraat’ dan ‚socialist’ noemt. Wijne zou het ook hebben kunnen weten indien hij wat minder eenzijdig op het kompas van SDAP-ers of PvdA-ers had gevaren. Dat hij door hen zijn koers liet bepalen heeft tot gevolg gehad, dat hij in een „Voorwoord” heeft moeten konstateren, dat zijn „studie niet geleid heeft tot een zo nauwkeurig en eerlijk mogelijke beschrijving van de ontwikkeling van de sociaaldemocratie . . . ” Deze laatste uitspraak van Wijne kunnen we volledig onderschrijven. Het is de enige uitspraak in zijn boek die niet te weerspreken is.

IN DE VERENIGDE STATEN BEGON DE OPSTAND VAN DE ARMEN

Volgens de Amerikaanse ekonoom John Kenneth Galbraith, die een aantal nogal onorthodoxe boeken over de economie en de bestaande samenleving op zijn naam heeft staan, funktioneert het moderne kapitalisme dank zij de aanwezigheid van een onderklasse van mensen die bereid zijn om genoeg te nemen met het smerigste en beroerdste werk. Ze zijn 'opgesloten' in hun armenwijken en ieder uitzicht op een verbetering van hun toestand ontbreekt.

Galbraith vond het verwonderlijk, dat deze onderklasse nog zo lang rustig bleef. Hij voorspelde dat dit in de toekomst wel eens anders zou kunnen worden. De uitbarsting van haat en onvrede in Los Angeles heeft hem in het gelijk gesteld.

De — door vrijwel de gehele wereld terecht belachelijk en schandelijk gevonden — vrijspraak voor de vier politiemannen in deze stad, die terecht stonden wegens ernstige mishandeling van een zwarte verdachte — naar elkeen via een door vrijwel alle tv-stations uitgezonden amateurfilmpje heeft kunnen zien — vormde misschien de aanleiding voor het hevige geweld dat er gewoed heeft, die vrijspraak was niet de dieper liggende oorzaak ervan, noch vormt zij de verklaring ervoor.

De zogenaamde 'armoedebestrijding' in Amerika, of liever het feitelijke ontbreken ervan, de toenemende armoede, de schrijnende woningnood en de steeds wijder wordende kloof tussen arm en rijk, dat alles heeft bij hen die men als 'armen' aanduidt opgekropte gevoelens teweeggebracht, die zich een uitweg hebben gezocht. Geen rassenhaat — hoe reëel bestaand ook — heeft de tweede stad van de USA in vuur en vlam gezet, maar de door het kapitalisme teweeggebrachte sociale tegenstellingen hebben dat gedaan.

Omdat deze tegenstellingen telkens opnieuw door het kapitalisme geproduceerd worden en er onlosmakelijk mee zijn verbonden kan het geweld in Los Angeles niet als een betreurenswaardig 'incident' worden beschouwd. De opstand van de armen die Galbraith voorspelde is begonnen en wel daar, in het naar verhouding rijke Californië, waar de verschillen tussen arm en rijk groter zijn dan waar ook in dit land, afgezien dan misschien van grote steden gelijk New York, dat ruim 15 jaar geleden, toen plotseling de stroomtoevoer en daarmee de openbare verlichting uitviel, ook al een dergelijk geweld beleefde.

De opstand van de armen, van de volkomen uitzichtlozen, is begonnen. Geëindigd is hij nog lang niet. Die opstand valt niet te vergelijken en biedt heel wat minder perspectief dan een eventuele opstand van de werkenden, die de mogelijkheid hebben „heel het raderwerk tot stilstand te brengen als hun machtige arm dat wil”. Maar de rijke heersende klasse in de Verenigde Staten zal er even weinig vreugde aan beleven als aan welke opstand ook. Het geweld van nu in Los Angeles mag zich dan grotendeels tegen allochtone middenstanders hebben gekeerd, het moment zal komen dat ook de miljonairs die zich veilig hebben afgeschermd in de luxe villa's van hun voorsteden het doelwit zullen vormen. Geen armzalige en als vernederend door de betrokkenen ervaren 'bedeling' zal hen daarvan afhouden.

ONRUST IN DE GEZONDHEIDSZORG

In het aprilnummer van „Daad en Gedachte” schreven wij, dat het licht te voorzien viel, dat er een golf van onrust in de gezondheidszorg zou ontstaan. Die onrust is er nu — we schrijven midden-mei — volop. In diverse ziekenhuizen, verpleeginrichtingen en bejaardenhuizen worden akties gevoerd, die variëren van korte of wat langere werkonderbrekingen tot en met een complete opnamestop in een ziekenhuis in Twente.

De situatie verschilt nogal wat met die van een paar jaar geleden toen de verpleegsters en broeders de veel te geringe geldelijke beloning voor hun verantwoordelijke arbeid zat bleken en spontaan en op ludieke wijze opkwamen voor hun belangen waaraan, vonden ze, de vakbeweging zich veel te weinig gelegen had laten liggen.

Het verschil zit hem niet hierin dat het thans, na een gering aantal jaren, met de in de gezondheidszorg betaalde lonen en salarissen minder miserabel gesteld zou zijn dan destijds. Nog altijd worden de zusters en de broeders in de ziekenhuizen en de bejaardenoorden slecht betaald, nog altijd is er sprake van een ontstellende werkdruk en van een ontstellend personeelsverloop, dat wil zeggen een ‚vlucht’ uit het gekozen beroep naar andere, beter betaalde banen.

Het verschil met toen is dit, dat de vakbeweging, opgeschrikt door de uit wanhoop ontstane strijdwil van de verplegenden en verzorgenden, nu niet langer achteraan hobbelt en door de zelfstandig optredenden wordt ‚ingehaald’, maar het voortouw heeft genomen. Een ander verschil is dit, dat de aanvankelijk geheel los van de vakbeweging staande, van onderop en geheel zelfstandig optredende, organisatie van de *Verplegenden en Verzorgenden in Opstand* zich inmiddels, na fusie met de *Nederlandse Maatschappij voor Verpleging*, getransformeerd heeft in een, *Nu '91* geheten, traditionele vakbond. Niettemin, afkomst verloochent zich niet. Nu '91 staat andere strijdwijzen voor en past ze toe, dan bijvoorbeeld de ABVA/Kabo. Nu '91 vindt dat het verplegend personeel door de traditionele bonden worden ondergewaardeerd en die bonden van hun kant hebben, bij monde van onderhandelaar Wirtz van de ABVA/Kabo laten weten, dat er geen sprake kan zijn van spektakulaire akties, zoals een massale demonstratie waarmee ooit — effekt van de witte jurken en uniformen — Den Haag werd ‚ondergesneeuwd’ of waarbij een autosnelweg met ziekenhuisbedden werd geblokkeerd.

„Wij gaan”, zo vertolkte bondsbestuurder J. Bensch van de FNV-bond ABVA/Kabo andermaal dit standpunt, „niet op de snelweg lopen als we een probleem hebben met onze werkgever.” De bonden hebben zich ook terstond gedistancieerd van de hardere aktie (met opnamestop) die Nu '91 in het Almelose ziekenhuis op touw zette.

„De patiënten mogen niet de dupe worden”, zo luidt de slagzin waarmee de vakbeweging zich voor een duidelijk gematigder optreden verontschuldigt. Maar evenals twee of drie jaar geleden, wijzen de voorstanders van harder optreden op de ernstige nadelen die de patiënten lopen indien er in de huidige toestand geen verandering komt.

Het verschil tussen de oude, gevestigde bonden en een nieuwe bond als Nu '91 blijkt ook nog hieruit, dat ABVA/Kabo en andere traditionele organisaties veel eerder voor de werkgevers, of liever gezegd voor de overheid die de financiële middelen moet verschaffen, door de knieën gaan. Kompromissen sluiten behoort tot het handwerk van de vakbeweging, maar zij die gisteren nog een heel ander type van organisatie vormden, hebben zich dat nog niet eigen gemaakt en zitten op een andere lijn.

De regering is, om de stijgende onrust in de gezondheidszorg te bezweren, met een nieuw voorstel gekomen, dat — als men de krantencommentaren wil geloven — nu een

oplossing in zicht brengt. De salarissen kunnen, aldus het kabinet, met meer stijgen dan de aanvankelijk als limiet beschouwde 3,5 procent en zonder, zoals het plan was, het pensioenfonds blijvend te belasten. Het gepresenteerde ei van Columbus bestaat hierin, dat van het pensioenfonds wordt g e l e e n d en de garantie wordt gegeven, dat het geleende binnen vijf jaar wordt terugbetaald.

Wirtz van de ABVA/Kabo heeft in een televisie-uitzending verklaard, dat hij „positief” staat tegenover een dergelijke oplossing en bereid is haar te bestuderen. Een woordvoester van Nu '91 daarentegen heeft haar onmiddellijk als een „goocheltruc” gekarakteriseerd, haar als „volstrekt belachelijk” doorgeprikt en als „onaanvaardbaar” verworpen.

Staatssecretaris Simons, die met dat voorstel was gekomen, is echter door het kabinet teruggefloten en de door Simons aangedragen oplossing gaat dus niet door. Nu hebben de betrokken bewindslieden voorgesteld de pensioenspremie met 5 procent te verlagen, van 7,3 procent naar 2,3 procent en daarmee de loonsverhoging te betalen. De komende vijf jaar zou dan jaarlijks de premie weer met 1 procent kunnen worden verhoogd, zodat na vijf jaar de ‚loonsverhoging’ weer is terugbetaald. Zo wordt het natuurlijk niet door de heren Simons, De Vries en mevr. d’Ancona gesteld, maar daar komt het natuurlijk wel op neer. Maar ook dat voorstel is zowel door ABVA/Kabo, CFO (van het CNV) als door NU '91 verworpen.

Een aantal weken geleden heette het, dat de traditionele bonden en Nu '91 gezamenlijk zouden optrekken, ook al werd dan NU '91, voortgekomen uit een organisatie van onderop, door de vakbeweging, begrijpelijkerwijs, met enig wantrouwen bekeken. Inmiddels blijkt van de samenwerking niet veel terecht te komen. De vakbonden zijn doodsbenauwd zich aan het toch nog altijd bestaande militantisme van de voormalige VVIO te branden. Nu '91 op zijn beurt is uiteraard de manipulaties waarmee Wirtz tenslotte de verplegenden voor de overheid deed kapituleren nog allerminst vergeten.

Het valt moeilijk te zeggen wat de konsekwenties zullen zijn. Naar onze mening heeft het feit dat de VVIO en de MVG samen een ‚echte’ vakbond zijn gaan vormen het perspectief niet bepaald verbeterd. Met een vakbond, ook al is het dan een vakbond die nog niet helemaal de traditionele en vertrouwde paden bewandelt, valt voor de werkgevers, in casu de regering, altijd beter kersen te eten dan met zoiets als de VVIO. Als Wirtz, zijn kritische uitspraken ten spijt, een wederopvoering van zijn beproefde strategie van destijds ten beste geeft, zal Nu '91 kleur moeten bekennen. Hoe meer waarde er in die kring gehecht wordt aan het werkelijk a l s v a k b o n d functioneren, des te minder vruchten zullen er door de verplegenden worden geplukt.

— o —

I S T A K E N E E N V O R M V A N M A C H T S M I S B R U I K ?

In de rubriek ‚Brieven’ van *NRC/Handelsblad* heeft onlangs een inzender de werkstaking „een vorm van machtsmisbruik” genoemd. „In een democratische rechtsstaat zoals de onze”, zo betoogde hij, „behoren ook arbeidsconflicten te worden opgelost door onderhandelingen, bemiddeling, arbitrage of door de rechter, maar niet door machtsmisbruik door één van de betrokken partijen.”

Volgens de brieveschrijver was staken in het verleden rechtvaardig, omdat toen „de machtsverhouding tussen werkgevers en werknemers ongelijk verdeeld was . . . In de

rijke verzorgingsstaat van heden, waar de machtsverhoudingen gelijk zijn, dient de werkstaking beperkt te blijven tot bijzondere gevallen, zoals de spoorwegstaking tijdens de tweede wereldoorlog."

„De rechter in Utrecht die (. . .) de recente spoorwegstaking heeft toegestaan", zo gaat de brief verder, „kan formeel gelijk hebben, moreel heeft hij dat niet. Het kan toch niet goed zijn het bewust hinderen en benadelen van burgers te sanctioneren' . . . Waarom kunnen wij arbeidsgeschillen niet afhandelen door een arbeidsgeschillenrechtbank? . . . De democratische rechtsstaat zou er bij gebaat zijn."

Het ingezonden stukje waaruit wij hier uitvoerig geciteerd hebben gaat in de allereerste plaats uit van een sprookje. Het is een sprookje, dat in de huidige samenleving (door inzender „de rijke verzorgingsstaat" genoemd) de verkopers van arbeidskracht tegenover de kopers van deze waar in een gunstiger positie zouden verkeren dan in het verleden. Als de inzender vervolgens, op grond van dat sprookje, verkondigt wat er zijns inziens *dient* te geschieden, dan vragen wij waar hij het lef vandaan haalt om dat uit te maken. En het „bijzondere geval" waarin volgens hem wél een staking geoorloofd is (de spoorwegstaking (van 1944) is een staking geweest tegen de bezetter en zij kan dus in het geheel niet worden vergeleken met een staking op grond van een arbeidsconflict.

Inzender ziet niet alleen dit over het hoofd, maar nog veel meer. Als hij over het formele gelijk van de Utrechtse rechter spreekt en daar diens morele ongelijk tegenover stelt, dan gaat hij eraan voorbij, dat de moraal een maatschappelijke grondslag heeft en dat arbeiders (gevolg van de verhoudingen in het produktieproces) er een *andere* moraal op na houden dan de officiële moraal van de burgerlijke maatschappij.

En waaruit zou de taak bestaan van de rechters in de door inzender bepleite arbeidsgeschillenrechtbank? Zij zouden, antwoorden wij, uitsluitend recht kunnen spreken op basis van het geldende recht van de burgerlijke samenleving, dat ooit een vooraanstaand hoogleraar in de rechtswetenschap het recht van de burger, d.w.z. het recht van de heersende klasse, heeft genoemd. Is de inzender werkelijk zo naïef om te geloven dat een uitspraak van zo'n arbeidsgeschillenrechtbank een bijdrage zou kunnen vormen tot de oplossing van een arbeidsconflict? Zij zou, zegt hij, in het belang van de „demokratische rechtsstaat" zijn. Ongetwijfeld. Want wat hij de „demokratische rechtsstaat" noemt, is de burgerlijke, d.w.z. de kapitalistische staat.

Er mag, aldus de mening van inzender, geen sprake zijn van het benadelen van burgers. Dat kan niet worden gesanctioneerd, schrijft hij. Tegen het benadelen (financieel en door slechte werkomstandigheden) van arbeiders, heeft hij kennelijk geen enkel bezwaar. Machtsmisbruik, zo durft hij het verweer van arbeiders tegen de nadelen die uit hun situatie voortvloeien te noemen. Machtsmisbruik van werkgevers? Nooit van gehoord blijkbaar.

— o —